

Konstytucyjność prawa jako podstawa demokratycznej kultury prawnej

Milena Korycka-Zirk

The constitutionality of law as the basis of democratic legal culture

Abstract: The notion of the constitutionalisation of law is the basis of analysis in modern democratic legal systems. The constitution influences the application of law and the constitutional method is the main approach that describes this process. The constitutionalisation of law should be understood in a broader sense as aspect of legal culture created in the process of interpretation of law reflected by the idea of constitution. The judicial review made by constitutional courts as in Kelsen's conception or by common courts as in American model must be guided by the idea of maximalisation of human rights support as the element of democratic legal culture. This conception is compatible with the knowledge about constitutional norms and the way they are applied.

Keywords: the constitutionality of law, legal culture, constitutional method of the law examination, judicial review, Kelsen's model of legal system, Constitutional Tribunals

Wprowadzenie

Pojęcie konstytucyjności prawa nie jest jednoznaczne i nawet specjalnie zakorzenione w języku prawniczym. Jest to raczej intuicja prawna, niemniej jednak tę intuicję, jak też samo pojęcie prawa można się starać poddać refleksji i wskazać istotę

* Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
korycka@umk.pl

tychże jak istotnych zjawisk dla funkcjonowania współczesnych społeczeństw. Są to zagadnienia podstawowe i w ramach państw demokratycznych, opierających swoje funkcjonowanie na idei ochrony praw jednostki, nieodłączne. Łączenie idei demokracji z ochroną i kontrolą konstytucyjności prawa jest zjawiskiem stosunkowo nowych i inaczej rozwijającym się w państwach opierających badanie konstytucyjności na modelu amerykańskim i w państwach opartych na modelu europejskim stworzonym przez Hansa Kelsena (dalej zwanym modelem kelsenowskim¹). Mimo zasadniczych różnic w sposobie sprawowania kontroli zgodności aktów prawnych państwa z konstytucją w obu tych modelach analiza relacji kontrola konstytucyjności-demokracja, pozostaje bez znaczenia. Za istotne dla zdefiniowania wagi ochrony konstytucyjności prawa w państwach demokratycznych można bowiem uznać przede wszystkim następujące aspekty przedmiotowego pojęcia:

- istota konstytucji,
- specyfika norm konstytucyjnych,
- ochrona konstytucyjności i przyczyny pojawienia się jej, czy to w postaci sądowej(model amerykański), czy w postaci odrębnego organu, jakimi są trybunały konstytucyjne (model kelsenowski),
- specyfika kontroli w zależności od podmiotu jej dokonującego,
- waga ochrony konstytucyjności prawa dla nieuzasadnionego ograniczania czy naruszania praw podmiotowych przez ciała przedstawicielskie.

¹ A. Sulikowski określa ten model jako „tradycję kelsenowską” i przeciwstawia go „postmodernistycznej tradycji sieyesowskiej” opartej na koncepcji E. Sieyesa, w której podstawą modelu kontroli konstytucyjności jest pojęcie suwerena utożsamianego z idealistyczną konstrukcją Narodu. Według Sulikowskiego koncepcja Sieyesa jest podstawą konstytucyjność rozumianej materialnie, czyli treściowej (a nie tylko formalnej jak u H. Kelsena) zgodności norm ustawowych z konstytucją i pierwowzorem utożsamiania kontroli konstytucyjności z ochroną konstytucyjnych praw człowieka. Zob. Adam Sulikowski, *Współczesny paradygmat sądownictwa konstytucyjnego wobec kryzysu nowoczesności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008, s. 34-54. D. Rousseau określa ten model jako model europejski i przeciwstawia modelowi amerykańskiemu opartemu na *judicial review*. Zob. Dominique Rousseau, *Sądownictwo konstytucyjne w Europie*, przeł. M. Granat, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1999, s. 15-22.

Wskazane czynniki kształtujące i wpływające na kształtowanie się konstytucyjności prawa są jak wskazano przedmiotem sporu nauki prawa, ale też praktyki, zwłaszcza sądownictwa najwyższych instancji. Próba więc odpowiedzi czy przybliżenia wagi i wpływu konstytucji na porządek prawny nie może pomijać analizy stosowania prawa, przede wszystkim stosowania konstytucji.

Istota konstytucji

W założeniu konstytucja jest to akt najwyższej rangi kształtujący, dający podstawy tworzenia i interpretacji innych aktów prawnych. Rozumienie roli konstytucji w kształtowaniu życia społecznego to badanie, które powinno uwzględniać analizę nie tylko prawniczą, ale też socjologiczną. Konstytucje bowiem można traktować albo jak akt najwyższej stający w hierarchii w ramach systemu prawnego, albo jako element kultury prawnej², której jedynie znakiem jest tekst konstytucji, znaczenie natomiast znak ten uzyskuje w procesie interpretacji, poprzez nadawanie przepisom konstytucji konkretnej treści. Można więc pojęcie konstytucyjności rozumieć systemowo, oznacza to, że prawo traktujemy jako całość o jasno wyznaczonych granicach, złożoną z wielu elementów tworzących logiczny, poukładany i wzajemnie zależny układ. Ta logiczność ma się przejawiać w hierarchii aktów prawnych, czyli istnieniu w ramach systemu grup aktów o różnej mocy prawnej, podziale prawa na gałęzie i dziedziny, czyli istnieniu grup aktów o podobnym przedmiocie regulacji. W ramach systemu prawnego zakłada się wzajemne powiązanie aktów, stosuje się więc w procesie tworzenia tego układu odesłania, nie powtarza się materii, która jest już uregulowana w innym akcie prawnym i tym podobne zabiegi będące konsekwencją wskazanych założeń ideologicznych. Takie rozumienie konstytucyjności zakłada jedynie powiązanie systemowe między konstytucją a aktami niższej rangi, to znaczy wymusza jedynie niesprzeczność aktów

¹ Rozumienie wykładni konstytucji jako elementu tworzenia wspólnoty kulturowej w teorii prawa zaproponowali Andrzej Bator, Artur Kozak, *Wykładnia prawa w zgodzie z konstytucją*, [w:] Sławomira Wronkowska (red.), *Kultura prawna a proces integracji europejskiej*, Zakamycze, Kraków 2005.

hierarchicznie niższych. Jest to klasyczny sposób postrzegania prawa i roli konstytucji, charakterystyczny dla pozytywizmu i normatywizmu³. Uzupełnieniem tej wizji jest koncepcja trybunału konstytucyjnego zaproponowana przez normatywistę Hansa Kelsena, wdrożona jako instytucja do praktyki funkcjonowanie państwa w wielu krajach, początkowo w Europie kontynentalnej, między innymi w Polsce. W założeniu trybunały miały zachować relację odpowiedności szczebla niższego w stosunku do wyższego w ramach prawa⁴. Mają w ramach tego systemu pełnić rolę ustawodawcy negatywnego, eliminującego akty i przepisy niezgodne z hierarchicznie wyższymi. Nawet jednak tak minimalnie widziana rola trybunałów budziła od początku jej wprowadzania kontrowersje w kontekście zgodności instytucji kontroli konstytucyjności dokonywanej przez trybunały, wybierane nie poprzez wybór powszechny, z ideami demokratycznymi. Eliminacja bowiem aktów prawnych po zastosowaniu procedury badania zgodności z konstytucją i jego negatywnym wyniku skutkuje abstrakcyjnym i ostatecznym wyłączeniem z porządku prawnego takiego aktu czy przepisu. Oznacza więc, że zostaje wyłączony z porządku prawnego przez podmiot, który w założeniu nie pełni funkcji ustawodawczej i nie zasiadają w nim przedstawiciele suwerena. Kelsen w swojej teoretycznej koncepcji sądów konstytucyjnych, wychodząc naprzeciw powyższym wątpliwościom, starał się jednak połączyć ją z idami demokracji i z zasadą trójpodziału władzy i traktować sąd konstytucyjny jak dodatkowy organ hamujący i kontrolujący pozostałe władze⁵.

Kontrola konstytucyjności rozwinęła się nieco inaczej w modelu amerykańskim, odbywa się ona bowiem w ramach sądownictwa powszechnego i jest wynikiem pojawienia się prawa precedensowego, przyznającego tę kompetencję

³ Za twórcę podstaw konstrukcji systemu prawnego należy uważać Hansa Kelsena. Swoją koncepcję określaną jako normatywizm wyłożył głównie w pracach: *Czysta teoria prawa*, przeł. T. Przeworski, Warszawa 1934 oraz *Podstawowe zagadnienia nauki prawa państwowego*, przeł. T. Przeworski, Wilno 1935.

⁴ H. Kelsen, *Istota i rozwój sądownictwa konstytucyjnego*, przeł. B. Banaszekiewicz, Wydawnictwa Trybunału Konstytucyjnego, Warszawa 2009, s. 15-17.

⁵ Tamże, s. 39.

zwykłym sądom. Skutki orzekania również są inne, bowiem konstytucyjność aktu badana jest w ramach rozpatrywania konkretnej sprawy, nie ma więc w założeniu eliminacji aktu prawnego z porządku prawnego na skutek orzeczenia sądu. Instytucja jednak precedensu prawnie wiążącego, typowa dla prawa *common law* i ukształtowana w orzecznictwie silna rola Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych w procesie oceny konstytucyjności i akcentowana zasada federalizmu, sprawiły, że w istocie taki akt nie odgrywa większego znaczenia. Mimo jednak zasadniczo różnej procedury kontroli, również na gruncie amerykańskim pojawiły się wątpliwości co do demokratycznej legitymacji władzy sędziowskiej w procesie *judicial review* (kontroli konstytucyjności). Poprzez orzecznictwo ukształtowana została doktryna *judicial self-restraint* („sędziowskiej powściągliwości”) zakładającej podporządkowanie się Sądu Najwyższego wyraźnemu stanowisku innych władz i nie kształtowaniu treści konstytucji wbrew ich woli, o ile oczywiście ta wola jest do pogodzenia z konstytucją, co w praktyce oznacza potrzebę takiej interpretacji, która nie powoduje konfliktów politycznych z pozostałymi władzami⁶. W ramach władzy sędziowskiej kształtowane jest również stanowisko przeciwstawne-doktryna sędziowskiego aktywizmu, niemniej jednak wątpliwości, jak widać, kontrola konstytucyjności wzbudza niezależnie od modelu jej ukształtowania.

Kluczowym więc nie pozostaje zagadnienie samej kontroli konstytucyjności, modelu na którym jest oparta, niezależnie bowiem od konstrukcji i procedury kontroli, wzbudza ona kontrowersje w kontekście jej demokratycznej legitymacji. Istotne jest natomiast, jak postrzegana jest konstytucja, jaka jest jej treść, i czy jest to jedynie akt najwyższy jak zakłada ujęcie systemowe konstytucyjności, czy jednak jest to akt kształtujący kulturę prawną, porządek społeczny, którego treść jest źródłem, a jednocześnie refleksem zmian społeczno-prawnych. Postrzeganie konstytucji jako swego rodzaju umowy społecznej między rządzącymi i rządzonymi, którego rdzeniem jest deklaracja i ochrona praw jednostki stanowi podstawy kulturowego rozumienia pojęcia

⁶ Leszek Garlicki, *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1982, s. 119.

konstytucyjności prawa. Takie rozumienie konstytucyjności jest kompatybilne z uzasadnianiem genezy kontroli konstytucyjności, potrzebą tworzenia ochrony jednostki przed dyktatem większości. Procedury demokratyczne bowiem, ciała przedstawicielskie, których decyzje ustawodawcze oparte są na woli większości głosujących, nie zapewniają dostatecznej gwarancji ochrony praw i wolności pojedynczych jednostek. Oparcie rządów na przekonaniu, że przedstawiciele narodu będą reprezentować i bronić praw wyborców okazało się niewystarczającą gwarancją. W tym rozumieniu konstytucyjność jest pojęciem o charakterze gwarancyjnym i to nie tylko w stosunku do jednostki, ale też w stosunku do idei demokracji, w której szanowane są prawa każdego. Aksjologicznymi podstawami kontroli konstytucyjności prawa jest potrzeba zapewnienia należytej ochrony jednostce. Rządzący z punktu widzenia społeczno-politycznego przestali być reprezentantami interesów wyborców, a kreują własne, partykularne cele, stąd kontrola konstytucyjności stała się instytucją bezpośrednio chroniącą jednostkę i w tym rozumieniu nie kłóci się, lecz wzmacnia istotę liberalno-demokratycznych rządów⁷.

Normy konstytucyjne

Postrzeganie konstytucji jako aktu tworzącego poza rozwiązaniami ustrojowymi również deklarację relacji jednostka-państwo, przy jednoczesnej interpretacji tego pierwszego aspektu poprzez świadomość potrzeby maksymalizacji tejże ochrony i będącego podstawą kulturowego postrzegania pojęcia konstytucyjności, wzmacnia również sama konstrukcja normatywna aktu najwyższego. Konstytucja ujęta jest w postaci norm, które w większości mają charakter zasad prawnych⁸. Oznacza to, że interpretacja konstytucji już z racji samej jej konstrukcji musi być specyficzna. Ta odmienność zasad przejawia się w ich treści, która to nie

⁷ D. Rousseau, *Sądownictwo konstytucyjne...*, dz. cyt., s. 34-36.

⁸ Najpowszechniej akceptowaną koncepcję zasad prawnych stworzył Ronald Dworkin; zob. na przykład tego autora: *The Model of Rules*, „The University of Chicago Law Review” vol. 35, no. 14 (1967-1968), lub *Biorąc prawa poważnie*, przeł. T. Kowalski, PWN, Warszawa 2000.

jest do końca zdeterminowana przez językowe rozumienie przepisu konstytucyjnego. Zasada w swojej treści nie jest na ogół ostra i wyraźna, stąd z góry nie można określić jak będzie rozumiana przez podmiot dokonujący kontroli konstytucyjności. Polski Trybunał Konstytucyjny określa to jako adaptacyjne stosowanie tekstu konstytucji, w teorii prawa określane to jest również jako stosowanie *in concreto* przepisów konstytucji. Konstytucyjność bądź niekonstytucyjność aktu prawnego, w kontekście przedmiotu kontroli jakim jest zgodność z zasadą czy częściej zasadami konstytucyjnymi, nie jest wynikiem analizy jedynie tekstu konstytucji, jest wynikiem określonego rozumienia zasady czy zasad, na które rzutuje wiele czynników mogących być analizowanymi na tle konkretnego przypadku. Nie istnieje w ramach orzecznictwa konstytucyjnego jednolita linia orzecznicza poszczególnych zasad, nie rodzi się w tym zakresie nawet nieformalny precedens, sprawa bowiem, w której oceniana jest konstytucyjność prawa, angażuje konflikty wielu zasad konstytucyjnych, a często również niekonstytucyjnych. Koliduje zasad nie są rozstrzygane według ustalonej raz na zawsze procedury czy hierarchii wartości, pomocna może być jedynie konstytucyjna zasada proporcjonalności. Ta ostatnia zakłada, że podstawą porządku konstytucyjnego jest ochrona praw i wolności, a wyłomem od tego założenia jest ograniczanie, czyli naruszanie poprzez ustawodawstwo zwykle praw i wolności chronionych konstytucyjnie. Niemniej jednak nie można wyobrazić sobie prawa bez próby rozstrzygnięcia konfliktów wartości, które wyraża konstytucja, zasada proporcjonalności określa więc, że takie ograniczenia mogą się odbywać tylko przy zachowaniu wymogów proporcji, prawa i wolności należy więc chronić w sposób optymalizacyjny⁹. Zasadniczo koliduje zasad w kontekście badania konstytucyjności są nieodłączne i dla porządku kelsenowskiego i modelu amerykańskiego, niemniej jednak zasadnicze kwestie kultury prawnej danego społeczeństwa, często o charakterze światopoglądowym, rozstrzygane

⁹ O optymalizacyjnym charakterze zasad zobacz głównie Robert Alexy, *On the Structure of Legal Principles*, „Ratio Juris” vol. 13, no. 3, September 2000, czy tegoż, *A Theory of Constitutional Rights*, Oxford University Press, Oxford 2002.

są w różnych kulturach prawnych odmiennie. Można więc wyciągnąć wniosek, że ujęcie językowe tekstu konstytucji nie rozstrzyga sporów konstytucyjnych, abstrakcyjna analiza relacji hierarchicznej pomiędzy konstytucją i aktami niższej rangi jest efektem zdecydowanie większej ilości czynników aniżeli sam tekst prawny. Systemowe więc ujęcie pojęcia konstytucyjności w kontekście badania praktycznego stosowania konstytucji wydaje się być jedynie rozwiązaniem modelowym, w stosunku do którego praktyka interpretacyjna stworzyła dodatkowe teorie, aby jakoś zaadoptować specyfikę normy konstytucyjnej do tych idealistycznych rozwiązań.

Stosowanie konstytucji

Treść konstytucji, waga, to znaczy ważność zasady konstytucyjnej na tle innych zasad, jest wynikiem interpretacji konstytucyjnej. Rozumienie konstytucji ma charakter ewolucyjny, rzutują na nią aktualne zmiany społeczno-polityczne i to nie tylko w ramach określonego porządku krajowego. Pojęcie systemu, ale też konstytucyjności w ujęciu systemowym, również z racji unifikacji porządków prawnych poprzez struktury ponadnarodowe, nie ułatwia wyjaśnienia specyfiki pojęcia konstytucyjności prawa. W tym kontekście rodzi się bowiem kolejny problem potencjalnej oceny hierarchii porządków prawnych. Jest to nieodłączny aspekt kelsenowskiej koncepcji systemu, z ustalonymi poziomami aktów wyższej i niższej rangi. W kontekście demokratyzacji porządków prawnych, rozumianej jako wzmocnienie ich konstytucyjności kulturowej, problem hierarchii się nie pojawia. Pojawia się natomiast problem interpretacji, w Polsce zamykany w określeniu wykładnia zgodna z konstytucją i wykładnia prokonstytucyjna. Ciężar natomiast z punktu widzenia efektywności i niekolizyjności różnych porządków prawnych powinien być przerzucony z pojęcia systemu na pojęcie zasad konstytucyjnych, maksymalizacji ochrony jednostki i oceny wyższego standardu ochrony. Konstytucyjnym rozwiązaniem wpisującym się lepiej w kulturowo rozumianą konstytucyjność prawa jest to rozwiązanie normatywne, które gwarantuje wyższy standard ochrony. Interpretacja zasad ujmujących prawa i wolności jednostki

nie jest jednak łatwa i to nie tylko z racji specyfiki norm, jakimi są zasady i problemów związanych z rozstrzygnięciem kolizji zasad. Pojęcie bowiem wykładni w zgodzie z konstytucją¹⁰ czy wykładni prokonstytucyjnej to kolejne pojęcia języka prawniczego rozumiane raczej intuicyjnie. To pierwsze możemy potraktować jako współstosowanie konstytucji, czyli dokonywanie interpretacji aktów niższej rangi z uwzględnieniem zasady harmonizowania czy potwierdzania kontekstów, czyli uwzględnieniem zawsze rozumienia pozajęzykowego, w tym przypadku najlepiej oddającego treść konstytucji w danej materii. Wykładnia prokonstytucyjna najczęściej rozumiana jest wężej jako współstosowanie aktów podkonstytucyjnych jednocześnie z treścią konstytucji egzemplifikującą prawa i wolności jednostki. Konstytucyjność rozumiana kulturowo częściowo pozwala pogodzić konflikty związane z ustaleniem podmiotów właściwych do oceny zgodności aktów z konstytucją. W porządku europejskim ustalonym zgodnie z teoretycznymi założeniami Kelsena jedynym organem do tego powołanym jest trybunał konstytucyjny. W praktyce jednak, zwłaszcza gdy konstytucyjną zasadą jest bezpośrednio stosowanie konstytucji przez wszystkie organy stosujące prawo, w tym sądy, nieodłączny jest problem właściwej interpretacji konstytucji. Konstytucja jest ujęta w formie otwartej, stale ewoluującej, której treść jest stale reinterpretowana. Jest to jednak akt wykorzystywany w orzekaniu, nawet jako jedyna podstawa orzekania, i znaczenie zasadom konstytucyjnym może nadać każdy organ ją stosujący. Sądownictwo ma ponadto, nawet w systemie europejskim, do dyspozycji instrumenty do ujednociania orzecznictwa i w materii rozumienia konstytucji mogą sądy najwyższej rangi ustalać w miarę stabilne rozumienie tekstu konstytucji. Rodzi to jednak często konflikty z sądownictwem konstytucyjnym,

¹⁰ W polskiej doktrynie można się spotkać z ograniczaniem tego pojęcia tylko do tzw. orzeczeń interpretacyjnych i zakresowych Trybunału Konstytucyjnego, często z kolei określanych jako naruszające art. 190 Konstytucji RP i podział kompetencji pomiędzy Trybunałem a – zwłaszcza – Sądem Najwyższym. Można spotkać się też z rozumieniem tego pojęcia jako przyjmowania interpretacji prawa poprzez treść konstytucji, czyli w zasadzie jako współstosowania konstytucji i innych aktów prawnych.

które poza eliminacją aktów niekonstytucyjnych nie jest w stanie wymusić na innych organach pożądaną przez siebie interpretacji¹¹. Kulturowe rozumienie konstytucyjności, w ramach którego akcentowana jest maksymalizacja ochrony konstytucji, nie rodzi aż tak jaskrawych problemów kompetencyjnych, są to bowiem kwestie drugoplanowe i możliwa jest do wyobrażenia sytuacja bezkonfliktowej kooperacji najwyższych instytucji sądowych w ustalaniu rozumienia konstytucji skoncentrowanych na próbie kreowania kultury prawnej otwartej na odczucia i potrzeby społeczne, kreujących nawet rewolucyjne społecznie rozwiązania prawne w zakresie rozumienia konstytucji, o ile ma to sprzyjać maksymalizacji ochrony jednostki. Kluczową jest również odpowiedź na pytanie co to jest konstytucja, co to jest prawo czy wolność konstytucyjna, czy zamyka się konstytucja w tekście prawnym czy powinna być rozumiana szerzej z uwzględnieniem charakteru zasad jako norm, specyfiki interpretacji konstytucji i postrzegana w sposób maksymalizujący ochronę praw podmiotowych jednostki.

Zagadnienie metodologiczne

Z pojęciem konstytucyjności prawa i realizacją tej idei wiąże się problem określenia metody konstytucyjnej. Uwzględniając wcześniejsze analizy związane z pojęciem zasady prawnej, stosowania konstytucji i rozumienia kultury prawnej, której elementem jest konstytucja, należy rozumieć metodę konstytucyjną jako metodę wielopłaszczyznową. Oznacza to, że przedmiotem badań czynimy konstytucję rozumianą jednak nie tylko jako znak językowy zamknięty w tekście konstytucji, ale jako wyraz kultury prawnej o zmiennej treści. Główną cechą metody konstytucyjnej badanie prawa jest założenie o potrzebie analiz prawa przez pryzmat konstytucji, jest to konsekwencja przyjęcia istnienia w aktualnych porządkach demokratycznych zjawiska konstytucyjności prawa. Metoda konstytucyjna rozumiana w sposób normatywny wskazuje wręcz potrzebę i niezbedność tej dyrektywy metodologicznej szczegółowym dogmatykom prawa. Metoda

¹¹ Choć taką rolę pełnią orzeczenia interpretacyjne czy zakresowe w Polsce, pojęcie mikrokonstytucyjności w Niemczech i Włoszech czy orzeczenia konstrukcyjne w Hiszpanii i Portugalii.

konstytucyjna rozumiana natomiast opisowo w procesie stosowania prawa, jako przedmiot badawczy, traktuje specyfikę stosowania, w tym interpretacji konstytucji, dokonywanego z jednej strony przez sądy powszechne i administracyjne, z drugiej przez trybunały konstytucyjne. W zakresie natomiast tworzenia prawa metoda konstytucyjna to zespół dyrektyw techniki prawodawczej uwzględniający treść konstytucji w kreowaniu aktów prawnych, nie tylko z uwagi na najwyższą rangę konstytucji w hierarchii i obowiązek tworzenia prawa niesprzecznego z aktem najwyższym, ale też z uwagi na aksjologiczne założenie o egzemplifikacji przez konstytucję kultury prawnej danego porządku prawnego.

Podsumowanie

Pojęcie konstytucyjności prawa to zagadnienie kluczowe w ramach współczesnych porządków demokratycznych, wymagające głębokiej analizy prawnej uwzględniającej rozważania teoretyczne i praktyczne. Próba przybliżenia rozumienia tego pojęcia uzewnętrznia problemy filozoficzno-prawne będące podstawą tworzenia modelu prawa, jego rozumienia, stosowania, określania jego granic. Najistotniejszą z perspektywy funkcjonowania prawa jest jednak próba refleksji opartej na praktycznym stosowaniu konstytucji i to nie tylko przez trybunały konstytucyjne, ale inne organy stosujące prawo. Oryginalność norm konstytucyjnych, wyjątkowość interpretacji konstytucji i wielość podmiotów stosujących akt najwyższy wymaga stworzenia założeń metodologicznych pozwalających dookreślić ten proces i nie pozostawiać go intuicji prawnej podmiotów kreujących poprzez ten proces konstytucyjność, a najczęściej nie dostrzegających, jak ważną rolę realizują w ramach kultury prawnej danej społeczności.